

Отже, можна сказати, що одним із важливих заходів профілактики насильства є формування вмінь і навичок розвитку і підтримки здорових міжособистісних відносин. Для цього необхідно розробляти та активно впроваджувати в практику програми, які формують навички керування своєю поведінкою, шанобливого ставлення до інших членів родини, конструктивного вирішення конфліктів, самостійного прийняття рішень. Важливо, щоб у рамках таких програм також обговорювалися питання, пов'язані з сексуальним і репродуктивним здоров'ям та поведінкою. Зазначені програми мають допомагати засвоювати загальнолюдські цінності, вчитися поважати права і гідність людини, гендерну рівність, формуватися як особистість, підвищувати самоповагу і зміцнювати самооцінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Соціальне дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* 2015. № 11(48). С. 35–40.

2. Запорожцев А. В., Брижик В. О. Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї. Київ, 2010. 172 с.

3. Касьяненко Т. І., Швачко Ж. П. Насильству немає виправдання : добірка матеріалів на допомогу протидії насиллю. Суми, 2017. 33 с.

4. Краснова О. В., Калашник О. А. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній». Київ, 2016. 90 с.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА І ЇЇ ВПЛИВ НА ПСИХОСОЦІАЛЬНУ АДАПТАЦІЮ МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ

Громова А. А., Гринь В. М.

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
gromovaa@gsuite.pnpu.edu.ua; vikagr304@gmail.com*

Агресивна поведінка серед молодих людей є серйозною соціальною та психологічною проблемою, що має значний вплив на їхнє життя та розвиток. Вона може мати різні форми, включаючи фізичну агресію, вербальну агресію, а також непрямі форми агресії, такі як соціальна ізоляція або кібербулінг.

Водночас, психосоціальна адаптація, що включає вміння формувати і підтримувати міжособистісні стосунки, емоційне благополуччя та здатність до успішної інтеграції у суспільство, є критично важливою для гармонійного розвитку особистості.

Проблема агресивної поведінки молодих людей є актуальною через її вплив на різні аспекти їхнього життя. Агресивна поведінка може спричинити серйозні наслідки, такі як погіршення академічних успіхів, проблеми у міжособистісних стосунках, розвиток психічних розладів та підвищення ризику антисоціальної поведінки у майбутньому. Водночас, успішна психосоціальна адаптація сприяє загальному благополуччю, професійному росту та соціальній інтеграції молодих людей.

Мета – дослідити взаємозв'язок між агресивною поведінкою та психосоціальною адаптацією молодих людей. Важливо зрозуміти, як агресивні тенденції можуть впливати на здатність молоді адаптуватися до соціального середовища, а також визначити фактори, що сприяють або перешкоджають розвитку агресивної поведінки та психосоціальної адаптації.

Дослідження взаємозв'язку між агресивною поведінкою та психосоціальною адаптацією молодих людей має наукову новизну, оскільки дозволяє глибше зрозуміти механізми, що лежать в основі цих явищ. З практичної точки зору, результати цього дослідження можуть бути використані для розробки ефективних програм профілактики та інтервенцій, спрямованих на зменшення агресивної поведінки та покращення психосоціальної адаптації молоді.

Останні дослідження підтверджують, що агресивна поведінка серед молоді залишається поширеним явищем. Згідно з дослідженням Bushman B. J. та Anderson C. A., агресія може бути пов'язана з різними факторами, такими як вплив сімейного середовища, вплив медіа, а також індивідуальні особливості, включаючи темперамент і рівень самоконтролю. Дослідження показують, що молоді люди, які стикаються з насильством або агресією вдома або в школі, більш схильні до проявів агресії у власній поведінці.

Психосоціальна адаптація охоплює широкий спектр аспектів, включаючи емоційне благополуччя, соціальні навички та здатність до інтеграції в соціальні групи. Дослідження, проведене Jones і Miller, вказує на те, що успішна адаптація молодих людей значною мірою залежить від їхніх навичок саморегуляції та емоційного інтелекту. Інше дослідження, проведене Cheung C. і Wong R., підкреслює важливість підтримки з боку сім'ї та ровесників у процесі адаптації.

Дослідженнями встановлено, що агресивна поведінка негативно впливає на психосоціальну адаптацію. Так, дослідження Virginia E. Johnson та колег показало, що молоді люди з високим рівнем агресії частіше стикаються з труднощами у міжособистісних стосунках і мають нижчий рівень емоційного благополуччя. Аналогічно, дослідження Brown і Green виявило, що агресивна поведінка може бути бар'єром для успішної соціальної інтеграції та академічних досягнень.

Слово «агресія» походить від латинського «agresi», що означає «нападати». Воно давно існує в європейських мовах, але його значення змінювалося з часом. До початку 19 століття агресією вважалася будь-яка активна поведінка, як доброзичлива, так і ворожа. Пізніше значення цього слова стало більш конкретним і вузьким.

Багато психологів вважають агресію вродженою і невід'ємною характеристикою поведінки в живому світі, пов'язаною з боротьбою за виживання.

Прийнято розмежовувати поняття «агресія» (дія) та «агресивність» (властивість особистості, яка проявляється в готовності до агресивної поведінки). Тобто, агресивність – це усвідомлювана чи не усвідомлювана схильність до агресивної поведінки. Багато науковців сходяться на думці, що агресивність – це вроджена властивість кожної живої істоти, здатність до активності, спрямованої на задоволення своїх потреб. Агресивність це певна активність, яка допомагає в ініціативі до подолання труднощів, боротьба за виживання та самовдосконалення. Негативна позиція агресивності проявляється саме тоді, коли через недоліки соціальної адаптації особа конфліктує з оточуючими, неадекватно засвоює і порушує моральні норми на шкоду іншим.

Згідно з Ф. Бассінім, розмежування понять «агресія» і «агресивність» має важливі наслідки. По-перше, не кожна агресивна дія свідчить про агресивність особистості. По-друге, агресивність людини не завжди проявляється через явні агресивні дії. Сама по собі агресивність не робить людину соціально небезпечною, оскільки зв'язок між агресивністю і агресією не є однозначним. Крім того, акт агресії може не мати соціально небезпечних або несхвалюваних суспільством форм. Часто агресивність асоціюється зі «зловмисною активністю», проте деструктивна поведінка не є «зловмисною» сама по собі; такою її робить мотив діяльності, тобто ті цінності, досягнення яких спричиняє активність. Зовнішні практичні дії можуть бути

подібними, але їхні мотиваційні компоненти можуть бути прямо протилежними [1].

Необхідно врахувати, що агресивна поведінка може мати як відкритий, так і схований характер. Відкрита агресія проявляється в різних формах, починаючи від висловлення загроз співрозмовнику і закінчуючи безпосередніми агресивними діями. У той час як схована агресія може приймати форму неприязності, насмішок або іронії. Людина, що виявляє сховану агресію, зазвичай тисне на «жертву» через підступні або непрямі методи.

У науковій літературі існує значна кількість класифікацій агресії. Основні типи агресивної поведінки поділяються на два види:

1. Конструктивна агресія: це вияви агресивних імпульсів, що виражені у соціально прийнятній формі. Цей тип агресії проявляється за умови наявності відповідних навичок поведінки, емоційної реакції та здатності до саморегуляції.

2. Деструктивна агресія: це безпосередні прояви агресивності, які порушують морально-етичні норми і можуть містити елементи девіантної або кримінальної поведінки. Цей тип агресії характеризується недостатнім урахуванням реальності та зниженим емоційним контролем.

В. Менделевич вказує, що можна розрізняти конструктивну та неконструктивну форми агресії (за термінологією Е. Фромма – доброякісну і злаякісну). Основна відмінність між цими формами полягає в намірах, що передували прояву агресивності. У випадку конструктивної агресії відсутній злий або злочинний намір завдати комусь шкоди, тоді як у випадку неконструктивної агресії цей намір є основою для вибору саме такого способу взаємодії з людьми.

Одним з основних факторів, що сприяють збільшенню рівня агресивності особистості, є недоліки у сімейному вихованні, спостереження за моделями агресивної поведінки у реальному житті, на екрані кіно і телевізора чи в комп'ютерних іграх. Значна роль у формуванні готовності до агресії і її виявленні належить також ситуативним чинникам, таким як кліматичні умови, температура навколишнього середовища, високий рівень шуму, велика кількість людей, неприємний запах, тіснота у приміщенні, дискомфорт, втручання у особистий простір, вороже соціальне оточення, біль, стресові ситуації та бажання помститися за власні переживання.

Більшість випадків відхилень у поведінці виникають не через вроджені психічні або фізіологічні вади, а через

неправильне виховання у сім'ї та школі. Часто корені агресивності та підвищеної тривожності кидаються у раннє дитинство і можуть закріплюватись або згладжуватись у подальшому житті. Девіантна поведінка може приймати різноманітні форми: агресія; самоагресія; зловживання речовинами, що впливають на психіку (алкоголь, наркотики, куріння і т.д.); порушення харчування (переїдання, голодування); аномалії сексуальної поведінки (девіації, перверсії); патологічна захопленість психічними або психологічними явищами (наприклад, манії: kleptomaniya, dromomania); комунікативні аномалії (аутизм, гіперкомунікативність, конформізм, нарцисизм); аморальна або неестетична поведінка. Кожна з цих форм може бути виражена будь-яким типом девіантної поведінки [2].

Усі форми агресивності мають спільну мету, а саме спроба контролю ситуації, впливати на неї з метою вдосконалення себе, або свого оточення, включаючи близьких людей. Реакція у вигляді агресивної поведінки приводиться в дію вродженими і набутими механізмами, певною внутрішньою мотивацією. Вчені виділили декілька груп чинників агресивної поведінки, а саме, біолого-генетичні, індивідуально-психологічні особливості особистості, специфіка виховання, вплив субкультури, роль засобів масової інформації тощо. Досить велика група цих чинників – це ситуативні детермінанти конкретних соціальних ситуацій, що виникають в процесі міжособистісного спілкування. Ці чинники провокують агресивну поведінку навіть у неагресивних за характером людей. Виокремили коло ситуацій, які прямо або побічно можуть викликати агресивну поведінку більшості людей. Ними виступають: фізична або словесна (вербальна) агресія інших осіб, ситуація неможливості реалізувати свої актуальні потреби, умови жорсткої конкуренції між взаємодіючими сторонами, присутність осіб, що провокують конфлікт. В основі цих ситуацій лежить міжособистісний конфлікт – провокація, яка часто закінчується вербальними або фізичними випадками. Ряд соціально-психологічних експериментів підтверджує великий вплив різного роду провокацій на ступінь агресивності. Більшість людей у міжособистісних відносинах використовує принцип «око за око, зуб за зуб» відповідаючи агресією на агресію [2].

Щоб дослідити вплив агресивної поведінки на психосоціальну адаптацію молоді розглянемо ж сам процес адаптації, та що входить в сам процес адаптації, і від чого вона залежить.

Одним із основних складових адаптації є безпосередньо саморегуляція. Саморегуляція – це психосоціальне явище, провідною роллю якого є суб'єктивна активність особистості. Оскільки саме через свою активність, особистість детермінує власну поведінку та учинки, структурує взаємовідносини із оточенням.

В. Панкратов розглядає поняття саморегуляції, як свідомий вплив людини на властиві їй психічні явища (процеси, стани, властивості), виконувану нею діяльність, власну поведінку для підтримки (збереження) або зміни характеру їх перебігу. Суб'єктом саморегуляції є сама людина, а в якості об'єкта можуть виступати властиві їй психічні явища, діяльність або поведінка.

Нами було використано «Тест агресивності» (опитувальник Л. Почебут). Було досліджено вибірку людей, яка складає 10 осіб жіночої статі. Віковий діапазон вибірки складає 17-20 років. Даний опитувальник складається з 40 питань.

Даний опитувальник виділяє 5 шкал, а саме:

1. Вербальна агресія (ВА) – людина вербально висловлює своє агресивне ставлення до іншої людини, використовує словесні образи.

2. Фізична агресія (ФА) – людина виражає свою агресію стосовно іншої людини із застосуванням фізичної сили.

3. Предметна агресія (ПА) – людина зриває свою агресію на оточуючих предметах.

4. Емоційна агресія (ЕА) – у людини виникає емоційне відчуження при спілкуванні з іншою людиною, супроводжуване підозрілістю, ворожістю, неприязню або недоброзичливістю стосовно неї.

5. Самоагресія (СА) – людина не знаходиться в мирі та злагоді сама з собою. У неї відсутні або ослаблені механізми психологічного захисту. Вона виявляється беззахисною в агресивному середовищі.

Показниками по шкалі «Вербальна агресія» маємо такі результати:

– високий ступінь агресивності й низький ступінь адаптивності по шкалі мають 40% досліджуваних. Це є найбільшим показником по даній шкалі;

– середній ступінь мають 30% досліджуваних;

– низький ступінь агресивності й високий ступінь адаптивності мають 30% досліджуваних.

Шкала «Фізична агресія» має інші результати та відсоткові співвідношення, а саме:

– високий ступінь агресивності й низький ступінь адаптивності по шкалі мають 10% досліджуваних, що є найменшим показником по даній шкалі;

– середній ступінь мають 30% досліджуваних;

– низький рівень агресивності й високий ступінь адаптивності мають 60% досліджуваних – що є найбільшим показником по даній шкалі.

«Предметна агресія» показує наступні результати:

– високий ступінь агресивності й низький ступінь адаптивності по шкалі мають 50% досліджуваних;

– середній ступінь мають 10% досліджуваних;

– низький ступінь агресивності й високий ступінь адаптивності мають 40% досліджуваних.

«Емоційна агресія» має наступні показники:

– високий рівень агресивності й низький ступінь адаптивності по шкалі мають 30% досліджуваних;

– середній ступінь мають також 30% досліджуваних;

– низький ступінь агресивності й високий ступінь адаптивності мають 40% досліджуваних.

Шкала «Самоагресія» має наступні показники:

– високий ступінь агресивності й низький ступінь адаптивності по шкалі мають 70% досліджуваних;

– середній ступінь мають 10% досліджуваних;

– низький ступінь агресивності й високий ступінь адаптивності мають 20% досліджуваних.

Загальний висновок по емпіричній частині дослідження показує, що високий ступінь агресивності людини мають 20% досліджуваних. Середній ступінь мають 70% досліджуваних. Та лише 10% досліджуваних мають низький ступінь агресивності.

Можна також виокремити показники шкали «Самоагресії» які вказують що більшість досліджуваних мають високий ступінь агресивності й низький ступінь адаптивності по шкалі. Дана шкала вказує безпосередньо на ослаблені механізми психологічного захисту досліджуваних. Що має безпосередній зв'язок із психосоціальною адаптацією молодих людей.

Високий рівень самоагресії часто супроводжується низькою самооцінкою та депресивними симптомами. Молоді люди, які займаються самоагресивною поведінкою, можуть відчувати внутрішню напругу і тривогу, що ускладнює їх здатність до позитивної соціальної взаємодії. Це підтверджують дослідження, які показують, що самоагресія є механізмом, за допомогою якого молодь намагається впоратися з негативними емоціями.

Молоді люди з високим рівнем самоагресії часто мають проблеми з саморегуляцією та управлінням емоціями. Це ускладнює їхню здатність до адаптивної поведінки в соціальних ситуаціях. Розвиток навичок емоційної саморегуляції є ключовим фактором у покращенні психосоціальної адаптації молоді.

З метою покращення психосоціальної адаптації молодих людей з високим рівнем самоагресії необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає психологічну підтримку, розвиток навичок саморегуляції та створення підтримуючого соціального середовища. Програми, орієнтовані на підвищення емоційного інтелекту та розвиток позитивних соціальних навичок, можуть суттєво зменшити рівень самоагресії та покращити психосоціальну адаптацію.

Агресивність – це усвідомлювана чи не усвідомлювана схильність до агресивної поведінки. Багато науковців сходяться на думці, що агресивність – це вроджена властивість кожної живої істоти, здатність до активності, спрямованої на задоволення своїх потреб. Агресивність це певна активність, яка допомагає в ініціативі до подолання труднощів, боротьба за виживання та самовдосконалення. Негативна позиція агресивності проявляється саме тоді, коли через недоліки соціальної адаптації особа конфліктує з оточуючими, неадекватно засвоює і порушує моральні норми на шкоду іншим.

Необхідно врахувати, що агресивна поведінка може мати як відкритий, так і схований характер. Відкрита агресія проявляється в різних формах, починаючи від висловлення загроз співрозмовнику і закінчуючи безпосередніми агресивними діями. У той час як схована агресія може приймати форму неприязності, насмішок або іронії. Людина, що виявляє сховану агресію, зазвичай тисне на «жертву» через підступні або непрямі методи.

Провівши дане дослідження можна вказати, що саме 70% досліджуваних мають середній ступінь агресивності людини. Із досліджених шкал, яскраві показники можна прослідкувати у шкалі «Самоагресія», а саме 70% досліджуваних мають високий ступінь агресивності й низький ступінь адаптивності по шкалі. Дані показники вказують на слабкі адаптативні можливості молодих людей.

З метою покращення психосоціальної адаптації молодих людей з високим рівнем самоагресії необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає психологічну підтримку, розвиток навичок саморегуляції та створення підтримуючого соціального середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганова Л. А. Феномен агресивності та особливості особистості. Питання загальної та диференціальної психології : зб. наук. пр. 1998. Вип. 2. С. 108–115.

2. Дроздов О. Ю. *Ситуативні фактори агресивної поведінки молоді. Актуальні проблеми психології*. Т.1. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. К., 2001. Ч.1. С. 38–49.

3. Кризова психологія : навч. посіб. / за заг. ред. О. Тімченка. Харків : НУЦЗУ, 2010. 401 с.

4. Ткачишина О. Р. Особливості соціально-психологічної адаптації особистості в умовах кризових ситуацій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Т. 32(71). 2021. № 3. 157.

5. Зливков В., Лукомська С., Федан О. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 4–8.

РОБОТА ПСИХОЛОГА З РОДИНАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Губарь О. Г.

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
olhahubar82@gmail.com*

Народження дитини з особливими освітніми потребами (ООП) стає значним викликом для сім'ї, який може суттєво вплинути на її життя. Цей виклик часто постає раптово, змушуючи батьків та інших членів сім'ї переглянути свої плани та очікування.

Хоча народження дитини з ООП не є трагедією, воно дійсно потребує значних зусиль, адаптації та підтримки. Сім'ї, які стикаються з цим викликом, потребують не лише інформації та ресурсів, але й розуміння, емпатії та можливостей для розвитку.